

Nevin BALTA : Antep'in İşgalinin 100. Yılı

19.yy. başlarında İngiltere Mısır üzerinde, Fransa ise Kuzey-Batı Afrika ile Suriye bölgesinde nüfuz sahası elde etmek çabası ve rekabetine giriştiler. Bu topraklar Osmanlı Devletine ait topraklardı. Suriye, Akdeniz çevresindeki Mısır, Arabistan, Anadolu ve Irak gibi dört büyük bölgeyi coğrafi merkez olarak birbirine bağlarken bu bölgeler arasındaki ulaşım ve ticaret bağlantısını da yapan tek mevki durumunda idi. Bu bölgeye sahip olacak herhangi bir devlet, öteki devletlerin sömürgeleri ile bağlantısını kesebilirdi. İşte bir Osmanlı toprağı olan Suriye'nin bu ticarî ve stratejik durumu, Fransa'yı o zaman bu bölgeye yöneltti. Fransa'nın bölgeyi iktisaden ele geçirme çabalarının yanı sıra dinî faaliyetlerde bulunduğunu da görüyoruz.

Ortak bir düşman karşısında bulunma tehlikesi onları bir müddet için birleştirmiş ve Almanya'yı yenmişlerdi. Almanya tehlikesi geçer geçmez aralarındaki rekabet tekrar başlamıştı. I. Dünya Savaşı'nın Orta Doğu'daki sorunlara son vermesi beklenirken Batılı devletlerin mücadelesine sahne olmuştu. İngiltere I. Dünya Savaşı'nda Arap Yarımadası, Suriye ve Irak'ta savaşın bütün yükünü çektiği iddiası ile Güneydoğu Anadolu'yu işgal etmişti. Başbakan Lloyd George, İngiltere'nin Çukurova ve Güneydoğu Anadolu'yu işgalini, I. Dünya Savaşı'nda askerî başarılarının bir sonucu olarak görüyordu. Fransa ise bu bölge ile geçmişte tarihî bağları bulunduğu ve gizli Sykes Picot Antlaşması'nda Çukurova ve Güneydoğu Anadolu'nun kendilerine ayrıldığı gerekçesiyle bölgeyi işgal etmişti. Fransa, Osmanlı Devleti'nde karşı çıkılamayacak hakları olduğunu, tarihi antlaşmalara dayanan haklarının Suriye, Filistin, Lübnan ve Çukurova'yı içine aldığını belirtmekteydi. Bütün bunların yanı sıra her iki devlet bölgedeki işgallerine sebep olarak Mondros Mütarekesi'nin 7. maddesini gösteriyordu.

3 Kasım 1918'de Musul'u işgal eden İngilizler, Musul Vilayeti'nden başka, 9 Kasım 1918'de İskenderun'u, 6 Aralık 1918'de Kilis'i, 17 Aralık 1918'de Antep'i, 22 Şubat 1919'da Maraş'ı ve 24 Mart 1919'da Urfa'yı işgal etmiş ve askerî harekâtını genişletmişti. Diyarbakır dolaylarında sürekli olarak zararlı propaganda yapmak suretiyle halk arasında güvensizlik yaratmak için çalışan İngilizlerin amaçları, yerleştirecekleri olumsuz düşüncelerle ve özellikle Kürtçülük cereyanını kamçılatacak İngiliz ve Fransızların desteği altında bir Kürt hükûmeti kurmak ve bu suretle bölgenin işgalini sağlamaktı. Esasen İngilizler, Irak bölgesinin Siirt, Mardin ve Diyarbakır Sancakları'nı da içine aldığı iddia ederek burayı işgal etmek istemişlerse de 13.üncü Kolordu'nun uyanık davranarak direnmesi karşısında buna cesaret edememişlerdir. İngilizler bu faaliyetlerine hem propaganda şeklinde hem de bölgede mevcut aşiretlere para dağıtarak onları bu usullerle yanlarına çekmek suretiyle devam etmişlerdir.

Bölgede bazı aşiretler İngilizler tarafından elde edilmiş ve hükûmete karşı ayaklandırılmıştı. Hükûmet kuvvetleri bir yandan asayişsizliği yoluna koymaya çalışırken diğer taraftan da siyasi hareketlere engel olmaya uğraşıyorlardı. Çıkan ayaklanmalar, 13.üncü Kolordu birliklerini oldukça güç duruma sokmuştu. Bu sebeple Urfa, Maraş, Antep bölgelerinde yapılan Millî Mücadeleye yardım için birlikler gönderilemiyordu.^[1]

İngilizlerin ve Fransızların bu faaliyetlerinden cesaret alan bazı şahıslar tarafından Kürtçülük hareketleri başlatılmıştı. 1919'da İstanbul'da kurulan Kürt Teali Cemiyeti, Diyarbakır, Bitlis ve Elazığ'da şubeler açtı. Bu Cemiyet, Kürtleri ayrı bir millet sayarak Wilson prensiplerinden faydalanmak suretiyle, Osmanlı Devleti'ni ayırma ve parçalama siyasi amacıyla kurulmuştu. Bu Cemiyet mensupları yabancı devlet ve kurullarla da temasa geçerek millî güçlere karşı hareket etmiş ve doğu vilayetleri Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri ile çalışmayı kabul etmeyerek işgal kuvvetleri ile iş birliği yapmışlardır. Kürt Teali Cemiyeti üyeleri, Kürt Eğitim ve Öğrenci Yurdu ile Kadınları Yükseltme Kurulu adlarında üç cemiyet daha kurmuşlardır. Bu dönemde Diyarbakır'da bazı aşiret ve şahısların Kürtçülük faaliyetlerinde bulunduğu ve Kürtçülük yolunda toplantılar yaptıkları tespit edilmiştir. Bedirhani Aşireti'nden Kâmuran, Celadet ve Ali ile Diyarbakırlı Cemil Paşazade Ekrem adlarındaki kişiler, yabancılardan önemli miktarda para alarak propaganda amacıyla Diyarbakır bölgesine gelmiş; hükûmete karşı propaganda yapan İngiliz Binbaşı Novil (Nowel) ve Kürt Kulübü Başkanı Cemil Paşazade Ekrem'den de destek almışlardı. Bu propaganda faaliyetlerinin en önemli ele başısı Novil, Diyarbakır, Savur, Midyat, Mardin, Siverek ve Urfa bölgelerinde dolaşarak buradaki aşiret reislerini hükûmet aleyhinde zararlı propagandaya yöneltmiştir.^[2]

İngiliz ve Fransızların Güneydoğu Anadolu bölgesindeki bu işgal hareketleri 15 Eylül 1919'da yapılan Suriye İtilafnamesi ile yeni bir yön kazanmıştı. Bu anlaşmaya göre Musul bölgesini elde eden İngiltere, 1 Kasım 1919 tarihinde Adana, Maraş, Antep ve Urfa'dan çekilerek yerini Fransa'ya bırakmıştı. Bunun üzerine Fransızlar, 11 Aralık 1919'de Dört Yol'a, 17 Aralık 1919'de de Mersin'e çıkarma yaptılar. Antlaşma ile İngiltere, Fransa'yı Güneydoğu Anadolu'da sonuç alamayacağı bir maceraya sevk ederken, bu devletin diğer bölgelerde kendilerine olan direncini de kırmak istiyordu. Antlaşmadan her iki devlette memnun görünüyordu. İngiltere petrol bölgesi Musul'u, Fransa ise Musul petrolünün

akacağı İskenderun Körfezi ve kendi deyimleriyle “Alp Dağlarına sahip bir Nil deltası” olarak gördükleri Çukurova’yı elde etmişti. 1919 Aralık ayında Paris’te çıkan *L’Intransigeant* gazetesi şöyle yazıyordu:

“Çukurova’yı (Klika) Fransa’da kim bilir? Oysa biz şimdiye kadar gelecek için böylesine ümit verici zengin bir koloni kazanmamıştık. Bunun yanında Fransa, Suriye üzerindeki tarihi bağlarını dile getiriyor ve sanayinin ihtiyaç duyduğu pamuk hammaddesini karşılamak için Çukurova ve Güneydoğu Anadolu bölgesi üzerinde önemle duruyordu. Fransa’nın üzerinde durduğu bir başka konu ise Musul petrolünün akacağı bir bölge olarak İskenderun Körfezi’nin stratejik konumu idi.” ^[3]

Günümüzde inşa edilen Kerkük-Yumurtalık boru hattı ile gerçekleştirilmeye çalışılan Bakü-Ceyhan petrol boru hattı düşünüldüğünde bu devletlerin yıllar öncesinden İskenderun Körfezi’nin stratejik konumunu dikkate almış olmaları dikkat çekicidir.

Orta Doğu’da istedikleri yeni düzeni kurmak için Mondros Mütarekesi’nden sonra Musul dahil bütün Irak bölgesini ve Güneydoğu Anadolu’yu işgal eden İngilizler, Türkleri İngiliz menfaatleri çerçevesinde bir anlaşmaya zorluyordu. Bunu sağlamak amacıyla, Batı’daki Yunan harekâtı ve Doğu’daki Ermenileri kullanıyorlardı. Ermenilerin yanına Doğu ve Güneydoğu Anadolu’daki Türk vatandaşlarını da katmak isteyen İngiltere, bu amaçla bölgede etnik sorunlar çıkartmaya çalışıyor ve bölücülük faaliyetlerinde bulunuyordu. Bu girişimleri ile Anadolu’da oluşan millî faaliyetlere engel olmak istiyorlardı. ^[4]

İngilizler Kasım 1918’de Başlayan Çukurova ve Suriye’deki İşgallerini “Suriye İtilafnamesi” ile Fransızlara Bıraktı

Osmanlı Devleti’nin I. Dünya Savaşı’ndan mağlup çıkan İngiltere Hindistan yolu üzerindeki bu bölgeyi ele geçirmek için faaliyete geçti. Savaş telaşı içinde bol keseden yapılan dağıtım daha sonra İngiltere’yi rahatsız etti. Zira Filistin, Irak ve Suriye Cepheleri’nde tek başına savaşın bütün yükünü çeken ve Osmanlı Devleti’ni yenen İngiltere, bu nedenle Fransa’yı, Mondros Mütarekesi görüşmelerine katmamıştı. İngiltere’nin amacı, gizli antlaşmalar gereğince Fransa’ya vermesi gereken Musul’u, kendi elinde tutmaktı. Bu sebeple İngilizler, Fransızları Mondros Antlaşması görüşmelerine bile katmamışlardı. İngiltere, Avrupa’da Fransızların güvenliğini sağlayan tedbirleri desteklemenin ücretini bu devlete Ortadoğu’da ödetmeyi düşünmekteydi. Bununla birlikte, İngiltere, tampon bölge fikrinden vazgeçmemiş, ancak savaş sona erdikten sonra stratejisini değiştirerek, tampon bölgenin sınırını daha kuzeye doğru çekmeye ve genişletmeye çalışmıştır. İngiltere’nin, bu planını gerçekleştirmek gayesiyle, bölgede Kürtçülük faaliyetlerine girerek, bir Kürt Devleti kurmaya çalıştığı gözlenmiştir. ^[5]

İngiltere için bir de Rusya faktörü vardı. Rusya’nın Güney’e sarkması İngiltere’nin sömürge yollarını tehlikeye atacaktı. İşte İngiltere Rusya’nın Güney’e sarkmasını önlemek ve Ortadoğu’da bu devletle karşı karşıya gelmemek için Fransa ile bir tampon bölge oluşturmak amacını güdüyordu. ^[6]

İngiltere'nin bir diğer planı da, Kilikya'yı geçici de olsa işgal edip elinde tutarak, Musul'u almak için Fransızlara karşı koz olarak kullanmaktı. Nitekim İngiltere, bu amacını yerine getirmek için bu bölgeyi işgal etti. Hatta Fransa, bölgede menfaatleri olduğunu sert bir dille açıkladığı hâlde, İngiltere, bölgeden çekilmek için Filistin'de nüfuzunun tanınmasını ve Musul Bölgesi'nin kendisine bırakılmasının şart olduğunu ileri sürdü.^[7]

İngilizler, Mondros Ateşkes Antlaşması'nın yedinci maddesine dayanarak, çok miktarda askerini daha iyi şartlarda barındırabilmek için iskân mıntikasını genişletmek istediler. Bu maksadı temin için İngiliz birlikleri Antakya'nın güneyinden itibaren doğuya doğru 7. nci Ordu Birlikleri ile temas hâlinde idi. İngilizlerin Suriye Cephesinde Mondros Antlaşmasına aykırı ilk istek ve davranışları İskenderun'dan başlamıştı. İngilizler, Mütarekeden hemen sonra 1 Kasım 1918'de Irak'taki güçlerini toplayarak Musul'a girdiler. İngilizlerin Suriye Cephesinde Mondros Antlaşması'na aykırı ilk istek ve davranışları İskenderun'dan başlamıştı. 9 Kasım 1918'de 15 kişilik bir kuvvetle İskenderun'u kolayca ve yalnız tehditle işgal eden İngilizler, şehrin etrafında geniş bir bölgeyi de ellerine geçirmişlerdi.^[8] İngiltere harekâtını Antep, Maraş Vilayetlerine doğru genişletmişti.

İngiltere'nin bu konudaki faaliyetleri üzerine kaleme alınan raporlardan biri olan 6. Ordu Taharri (Araştırma) Raporunda, İngilizlerin Araplarla özellikle Şerif'in askerler ile birlikte sadece sahil şeridinde değil Urfa, Antep, Birecik, Nizip'e doğru yayılmak istediklerini belirtiliyordu. II. Ordu Komutanlığı'nın bu konudaki telgrafını -Ayıntap Mutasarrıflığının bu konudaki yazısına atfen 22.12.1334 (1918) tarih ve 10425 nolu telgrafla takdim ettiklerinin hatırlatıldığı 30 Ekim (1335) 1919 tarihli bu raporda, Sadaret-i Uzma Dairesi (Başbakanlık)'tan acilen tedbir alınması şu ifadelerle talep edilmekteydi:

"... Mukaddematı başlamış olan bu hulule şimdiden itiraz edilmediği takdirde işgal mıntikasının muhtelif bahanelerle meşhale doğru gittikçe tevsî edeceği bedîhîdir (açıktır)...."^[9]

6 Aralık'ta bir Hint taburu ve İngiliz süvari bölüğü Kilis'i işgal etti. İdadi binasına yerleştiler ve bütün haberleşmeyi denetim altına aldılar. Bu arada mütarekenin sonunda Kilis'e dönen Ermeniler, Müslüman halka düşmanca bir davranış içine girdiler. Ermenilerin desteği ile İngilizler halka baskı yapıyorlardı. Antep bölgesinde toparlanan Ermenilerin birçoğu da diğer bölgelerden kaçan, memleketine dönemeyen kişilerden oluşmuştu. Yabancılarla birlikte Ermeni mevcudu Türk mevcudunu aşmıştı.^[10]

1919 yılı başlarında Fransızlar, Adana'da belediye, polis, jandarma ve adliyeyi kontrolü altına aldıkları sırada İngilizler ise Maraş, Antep ve Urfa tarafını işgal etmek niyetindeydiler. İngiltere, Fransa'ya karşı pazarlık konusu olarak ellerinde bulundurmamak amacıyla, petrol sahası Musul Vilayeti ile birlikte Kilis, Cerablus, Birecik, Urfa, Maraş ve Antep'i işgal etmeyi tasarlıyordu. Mondros Mütarekesi'nin ardından Osmanlı Hükûmeti'nin Güney bölgesindeki (Adana, Antep, Urfa ve Maraş) sancaklardan askerî kuvvetleri çekmesi İtilaf Devletleri'nin bölgedeki işgallerini kolaylaştırıcı bir zemin oluşturmuştu.^[11]

Mondros Mütarekesi, söz konusu yerleri ve Antep Sancağını Türk hâkimiyetine bırakıyordu. Bununla birlikte Mütareke'nin 7. maddesi emniyetlerini temin için icap eden yerlere asker sevk ederek işgal etmek hakkını İtilaf Devletleri'ne veriyordu.^[12]

15 Ocak 1919 Tarihinde İngilizler Antep'i Resmen İşgal Etti

İngilizler 17 Aralık 1918 tarihinde Antep'e girdiler. İşgal birliği süvarilerinin yemek ihtiyacını karşılamak maksadı ile geldiklerini açıklayan İngilizler, şehirdeki askerî varlıklarının günden güne artırmaya başladılar. Bu durum memurların ve aydınların endişelenmesine sebep oluyorsa da, halkı kuşkulandırmamak ve heyecana sebebiyet vermemek için ses çıkarmıyorlardı. 1919 yılı Ocak ayına kadar İngilizler askerleri henüz kimseye saldırılmamış ve bir şeye müdahale edilmemişti. 15 Ocak 1919 tarihinden itibaren durum birden değişti, İngilizler tarafından telsiz telgraf haberleşmesine başlanarak telgrafhaneye sansür konuldu. Hükûmet resmî şifresi derhal yasaklandı. Resmî ve gayri resmî haberleşmenin sansüre tabi bulunduğu tebliğ olundu. Böylece Antep 15 Ocak 1919 tarihinde İngilizler tarafından resmen işgal edildi. 23 Ocak 1919 Perşembe günü ise Hükûmet Konağı'nı basan İngilizler, Kolej Müdürü Mr. Mery ile birlikte Mutasarrıf Celâl Bey'le görüşerek memleketin ileri gelenlerinin toplanmasını istediler. Antep ileri gelenleri, aydınları, Hükûmet Konağı önünde bekleyen otomobillere bindirilerek İngilizlerin Karargâhı olan Amerikan Koleji'ne götürüldüler. Karargâh'ta yapılan sorgulamalarında, I. Dünya Savaşı sırasında Ermenilere zulüm ettikleri, tehcir esnasında kötü muamelede buldukları ve Ermenilerin pek çok eşya vesairesini alarak bu yüzden mühim bir servet elde ettikleri bahanesiyle suçlu bulunarak tutuklanıp, Halep üzerinden Mısır'a gönderildiler. Her ne kadar tutuklanan şahısların muhakeme edilmek üzere hükûmete teslimleri talep ve ısrar edilmiş ise de etkili olunamamış ve Hükûmet Konağı makineli tüfekler ile silahlandırılmış bir bölük İngiliz askeri ile sarılarak harp ve Ermeni tehciri hakkında mevcut evrak ve vesikayla dolu bir çuvalı zorla alıp götürmüşlerdir.^[13]

Abadi, Türk Verdünü Antep'in Dört Muhasarası adlı eserinde İngilizlerin işgalini şu ifadelerle anlatmaktadır :

"İngiliz askerleri Antep 17 Aralık 1918'de girdiler. Antep'i üçüncü süvari livası (5'nci fırkadan) ile kuvvetli bir istihkâm müfrezesi, bir batarya ve bir otomobilli makineli tüfek kotasından ibaret bir kuvvet tarafından işgal olunmuştu."^[14]

Antep'te 15 Mart 1919'da on beş gün süre ile dükkân kapama ve sokağa çıkma yasağı uygulandı. Kilis ve Antep halkı bu işgale karşı boyun eğmeyip protesto mektubu hazırladılar.

Musul'u ele geçirmek isteyen İngilizlerin amacı, aslında buraları işgal ederek Fransızlara karşı elini güçlendirmektir. 27 Aralık 1918 tarihinde Halep'ten Kilis'e gelen İngiliz kuvvetleri 1 Ocak 1919'da Antep'i, 3 Ocak'ta Carablus'u, 22 Şubat 1919'da Maraş'ı işgal ettiler. Urfa, 20 Mart 1919'da İngilizler tarafından abluka altına alındı ve 24 Mart 1919'da ise işgale maruz kaldı. İngilizler, Fransızlarla imzaladıkları Suriye İtilafnamesi gereğince diğer yerlerle birlikte Maraş, Urfa ve Antep'i 1 Kasım 1919 tarihinde Fransızlara terk ettiler.^[15]

Mondros Mütarekesi imzalanıncaya kadar Musul'u Osmanlı toprağı olarak tutmaya muvaffak olan 6. Ordu Kumandanı Ali İhsan (Sâbis) Paşa, bu mütarekeden sonra buradan çekilmemek için İngiliz kuvvetlerine karşı çok direndi. Fakat Sadrazam ve Başkumandan Vekili olan Ahmet İzzet Paşa'nın 9 Kasım 1918 tarihinde verdiği emirle Ali İhsan Paşa, hemen ertesi günü Musul'u İngilizlere bırakarak mecburen Nusaybin'e çekildi. Yıldırım Ordular Grubunun lağvedilmesinden sonra Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'a tayinin çıkması, Ali İhsan Paşa'nın komutasındaki 6. Ordunun mesuliyet sahasının genişlemesine sebep oldu. Fransa'nın iştahını kabartan Anadolu'nun güneyinde ortaya çıkması muhtemel bir askerî zafiyetin bertaraf edilmesi, aslında Ali İhsan Paşa'nın sorumluluk sahasını genişletmesi sayesinde açıldı. Paşa, insiyatif kullanarak Halep'in İngiliz işgali altında bulunması nedeniyle güneyden gelecek saldırı tehlikesine karşı Fırat nehrinden Dicle nehrine kadar olan geniş arazide teyakkuz hâlinde olacaktı. Kuzey tarafından İngiliz kuvvetlerinin Diyarbakır, Bitlis, Van, Erzurum, Trabzon, Sivas, Elazığ vilayetlerine sokulmaması vazifesini Paşa, kendine bağlı, ancak bir hayli zayıflamış olan kuvvetleriyle üstlendi. Mütareke hükümlerine göre diğer ordular lağvolunurken 6. ve 9. Ordular daha lağvedilmemişti.^[16]

İngiltere, 9 Şubat 1919'da Musul ile birlikte Suriye'nin önemli bir bölümündeki haklarının tanınmasını, Fransa ise tüm Suriye'nin mandaterliğinin kendisine verilmesini istedi. İngiltere ve Fransa arasında, ABD ve İtalyan delegelerinin de katıldığı bazı toplantılar yapıldı. 7 Mart 1919'da, Clemenceau, Suriye'nin tamamı ve Kikya'daki "manda" isteklerini dile getirdi. Fransa'nın bu isteğı, Ermenistan için düşünülen bölgenin de en önemli kısmını kapsamaktaydı.

Bir dizi görüşmelerden sonra, 26 Nisan 1919'da, Long-Berencer Petrol Antlaşması'nı imzalayan İngiltere ve Fransa, bu antlaşma ile Rusya, Romanya gibi ülkelerle, kendilerine bağlı sömürgelerde ve bilhassa Mezopotamya'daki petrol yatakları konusunda ilişkilerini yeniden düzenlediler. Fransa'ya Türk Petrolleri Şirket'nin % 25'ini kullanma hakkı verildi.^[17]

İngiliz Başbakanı Lloyd George ve Fransa Başbakanı Clemenceau, Haziran ayında genel bir mutakabat sağlamışlardı. Buna göre İngiltere, gelecekte olası Alman tehlikelerine karşı Fransa'ya güvence verecek ve Suriye'de manda yönetimi kurmasını sağlayacaktı. Buna karşılık Fransa, Irak'ın kuzeyi ve Musul bölgesi için Sykes-Picot Anlaşması ile sahip olduğu haklarından cayarak, burayı tamamen İngiltere'ye bırakacaktı. İngiltere'nin Musul Vilayeti'ndeki fiili egemenliği, resrî bir nitelik kazanacaktı.

Nihayet Temmuz 1919'da Lloyd George ve Clemenceau, yaptıkları görüşmeler sonunda Adana, Maraş, Antep, Urfa ile Suriye'nin bir kısmında İngiliz birliklerinin yerine Fransız kuvvetlerinin geçmesini, Şam ve Halep şehirlerinde ise İngilizlerin yerini Şerif Hüseyin birliklerine bırakmasını ilke olarak kabul etmişlerdi.

Lloyd George ve Clemenceau ile görüşmeler çerçevesinde, Fransa ve Araplara sunulmak üzere bir memorandum hazırlanmıştı. Buna göre; İngiliz ordusu, Suriye'yi boşaltmak için derhal harekete geçecek, İngilizler bölgedeki sorumluluklarını Fransız ve Arap

kuvvetlerine devredecekti. Filistin İngiltere'nin elinde kalacak, Musul dahil, Mezopotamya da İngiltere'ye tabi olacaktı. İngiltere, aynı zamanda, Ermenileri himaye sorumluluğunu üstlenen Fransız birliklerinin Klikya'ya gönderilmesini kabul ediyordu. Bunu takiben Fransızlar, Klikya'daki askerî birliklerini teşekkül ederken, Adana, İskenderun ve Dört Yol'a sevk ettikleri birliklerle işgale hazırlanıyordu.

13 Eylül 1919'da Paris'te Clemenceau'ya, 15 Eylülde Dörtler Konseyine resmen sunulan bu memorandum üzerindeki görüşmeler sonucunda 1 Kasım 1919 tarihinden itibaren İngiliz kuvvetlerinin Çukurova ve Suriye'den çekilmesi ve yerlerini Fransızlara terk etmesi hakkındaki "Suriye İtilafnamesi" olarak tanınan İngiliz-Fransız anlaşması imzalanmıştı. "Suriye İtilafnamesi" ile İngiliz kuvvetleri Kilikya ve Suriye'den çekilecek ve yerlerini Fransızlar'a terk edecekti.^[18] Bu antlaşma şartı gereği, sivil yönetimler Osmanlılarda kalacak, askerî otorite Fransızların elinde olacaktı. Böylece İngiltere, Musul bölgesi hariç Sykes-Picot Anlaşması ile girdiği yükümlülüklerden kurtuluyordu.^[19]

İngilizlerin güney vilayetlerimizi Fransızlara devrine ve Fransızların bölgeyi işgal hazırlıklarına dikkati çeken Mustafa Kemal Paşa, yayımladığı tamimle Suriye İtilafnamesi'ni ve şartlarını bölge halkı ile bütün Türk milletine duyurdu. Bu tamimde, 1916 Sykes-Picot gizli antlaşması esas alınarak, 15 Eylül 1919'da yeni bir antlaşma imzalandığı, milletin, Erzurum ve Sivas Kongreleri'nde mukaddes ve meşru hukukunu müdafaada azimli ve kararlı olduğunu ilan ettiğini ve bu gibi kararlara asla boyun eğmeyeceğini belirttiikten sonra, vatanı ve milleti ilgilendiren bu antlaşmadaki önemli kararları şöyle açıklıyordu:

"a) Vatanımızda, İngilizlerin haksız yere işgal etmiş oldukları bölgeleri bu defa tahliye ile Fransızlar, haksızlık üzerine haksızlık olmak üzere işgal ederek işe başlayacaklardır.

b) Halep'i hariçte bırakarak, bu şehrin batısından geçen ve Urfa, Antep, Maraş, ve Adana Vilayetleri'ni içine alarak, Harput ve Sivas'a kadar uzanan, Sivas'tan Mersin'in batısına ulaşan sınır içindeki çoğunluğu Türk olan topraklar, Fransız nüfuzu ve idaresi altına girecektir.

c) İtilafname'nin, Suriye'ye ait kısmında, Beyrut Vilayeti'nin Fransızlar tarafından işgal edileceği bildirilmektedir. Bu durum, dindaşlarımızı en zengin topraklarından mahrum edecektir.^[20]

Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa'nın, ülkenin tehlikede olduğunu bir kere daha açıklamak için Kastamonu Vilayeti Belediye ve Müdafaa-i Hukuk Riyasetleri'ne gönderdiği "Suriye İtilafnamesi"nin içeriğini açıklayan telgrafı şöyleydi:

"1. İngilizlerin haksız olarak işgal etmiş oldukları ve tahliye ettikleri mntıkaları Fransızlar işgale başlamışlardır.

2.Sınır, Halebi dışarıda bırakarak, şehrin batısından geçecekti. Buradan Urfa, Antep, Maraş ile Adana vilayetinin çoğunluğunu İslam ve Türk teşkil eden zengin topraklarını içine alarak kuzeye doğru Harput ve Sivas'a kadar uzanacağı ve bu şehirleri de içine

olarak daha sonra Sivas'tan güneye Mersin'e kadar ulaşan bir hudut ile Doğu Anadolu'yu Batı Anadolu'dan ayıran bir mıntıkanın Fransız nüfuz ve idaresine gireceği,

3.İtilafname'nin Suriye'ye ait kısmında bulunan Beyrut vilâyetinin Fransızlar tarafından işgal edilmek suretiyle Müslümanların en zengin sahil kısımlarından mahrum edilmek istendiği ve güya Araplara kalan Ham, Hama ve Halep mıntıkasında Fransızların iktisadi ve sınaî nüfuzları altına sokulacağı kararlaştırıldı.”^[21]

Mustafa Kemal, İstanbul Hükûmeti'ni de bir yazı ile uyardı. Bu yazıda, Kilikya'ya ek olarak, Urfa, Maraş ve Antep'in, bu kez de Fransızlar tarafından, Mütareke'ye aykırı olarak işgal edileceği haberinin bütün halkı heyecana sevk ettiği, “Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti”nin bu gibi işgallere karşı müdafaa ve mukavemet fikrini kabul ettiği, tarafsız kalmanın mümkün olmadığı, bölge halkının, önce işgali protesto edeceğini, Fransızlar, bu protestolara itibar etmezlerse, milletin her vasıtaya başvurarak, bütün varlığıyla işgale karşı koyacağını belirtmişti. Merkezi Hükûmet'in de, bu işgali kararlı bir dille anlatarak, milleti itham ve mesuliyet altında bırakmamak üzere gerekli tedbirleri almasını istiyordu. Oysa İstanbul Hükûmeti, işgal kuvvetlerini mahalli bir silahlı ayaklanma ve savaşla uzaklaştırmak üzere, memleket içinden silahlı kuvvetler tertip ve sevk etmenin başarılı olamayacağı gibi, düşmanlığı artıracığını ve devleti her bakımdan güçlüklerle karşı karşıya bırakacağı görüşündeydi.^[22]

Bunun üzerine Mustafa Kemal, Güney Cephesi ile ilgili olarak yürütülecek hareket planını belirlemişti. Buna göre, Fransız kuvvetleri ayrı ayrı veya birdenbire buldukları yerde kuşatılacak, ufak garnizonlardan başlanarak esir ve imha edilecekti. Tüneller, köprüler ve yollar tahrip edilecek, gezici birlikler yolları kesecek, Fransızların birbirleri ile bağlantısı kesilecekti. Fransız birliklerinin kaldığı yere gece saldırı düzenlenecekti. Bu tedbirlerin belirlendiği sırada, Maraş'ta Fransız ve Ermenilere karşı amansız bir mücadele başlamak üzereydi.^[23]

“Suriye İtilafnamesi”nin uygulamaya konulması ve çekilen İngilizlerin yerine Fransızların Antep, Urfa ve Maraş'ı işgale başlaması üzerine, Mustafa Kemal, bütün vilayetlere ve Heyet-i Merkeziye idarelerine gönderdiği 6 Kasım 1919 tarihli bir tamimde:

“İngilizlerin, adı geçen bu yerlerden çekilmelerini takiben, Fransız işgalinin başladığını, İstanbul Hükûmeti'nin, bu hareketi İtilaf devletleri nezdinde protesto ettiğini, işgal edilen bölge halkının da büyük mitinglerle, Osmanlı Vatanı'nın ayrılmaz bir parçası olduklarını dünyaya ilan ettiklerini” bildirdi. Ayrıca, bütün “Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyetleri” ve idareleri ile belediye başkanlarının, Osmanlı Devleti'nin bir parçası olan bu yerlerin haksız olarak Fransızlar tarafından işgal edildiğini, telgraflarla, İtilaf Devletleri elçiliklerine, Avrupa ve Amerika kamuoyuna duyurmasını, bununla ilgili protestolarda bulunulmasını ve bu haksızlığın düzeltilmesinin kararlı bir dille ifade edilmesini bildirdi.^[24]

30 Mayıs-18 Haziran 1920 Mütarekesi ve Adana Cephe Komutanlığı'nın Kuruluşu

Mondros Mütarekesi ardından Güneydoğu Anadolu Bölgesini işgal eden İngilizler, işgalden sonra başka yerlere göç etmiş olan Ermenilerin bölgeye gelmesini temin ettiler. Fransız ve İngilizlerin açık desteğinden cesaret alan Ermeniler bazı yerli halka hakaretlerde bulunmakta ve fırsat buldukça saldırmaktaydılar. Öyle ki, İngilizler Ermenilerin bu gibi şımarıklıklarını ve tecavüzlerinin gittikçe arttığı ve Türkler üzerinde, İngilizlere karşı devamlı bir reaksiyon yarattığını gördükçe Türklerin ayaklanmasına sebep olacağı düşüncesiyle tedbir almaya başladılar.^[25]

İngilizler Fransa'ya karşı bir pazarlık konusu olarak işgal ettikleri petrol sahası Musul vilayetiyle birlikte Kilis, Cerablus, Birecik, Urfa, Maraş ve Antep'i 15 Eylül 1919'da Paris'te yaptıkları anlaşmayla Fransızlara devrini kararlaştırmışlardı. Böylelikle İngilizler kendileri için riskli olmaya başlayan bu bölgeyi Fransızlara bırakarak onları Türklerle karşı karşıya bıraktılar.

Fransızların dikkatini Klıkya bölgesine toplayan İngiltere'nin İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiseri Amiral Sir de Robeck, 12 Kasım 1919'da Lord Curzon'a yolladığı raporda Antep, Urfa ve Maraş'taki işgalleri protesto telgraflarından söz etmekte, millî hareketin teşkilatlandığı halkın birliğinden duyduğu tedirginliği şöyle dile getirmekte:

"Suriye ve Güneydoğu Anadolu'nun İngiliz işgalinden Fransız işgaline devri hususundaki kararların açıklanması üzerine burada görülen tepki, Adana bölgesinin Türkiye'nin tabii ve ayrılmaz bir parçası olduğu gerçeğini bir kere daha ortaya koymuştur. Nitekim bu karar

üzerine İstanbul'daki Müttefik Devletlerin Yüksek Komiserlerine memleketin çeşitli yerlerinden gönderilen telgraflarda Fransızların Antep, Urfa ve Maraş'ı işgalleri protesto edilmiştir. Gelen telgrafların hemen hemen aynı formun tekrarıdan ibaret bulunuşu millî hareketin teşkilatlanışının yaygın ve süratli olduğunu, mütareke sırasında Türk yönetiminde kalan toprakların bölünmesini gerektiren Barış Konferansı kararının tanınmaması fikrinin ne derece yaygın hâle geldiğini ve bu hususta milliyetçi hareketin ne kadar gayretli bulunduğunu göstermesi bakımından önem taşımaktadır."

Bu mesajın altına G. Kidstun tarafından konulan notta şunlar yazılıdır:

"Fransızların Anadolu'ya sızma çabalarını teşvik etmeliyiz. Böylece onları sonuç alamayacakları bir alanda uğraştırıp, daha makul olabilecekleri alanlardan dikkatlerini dağıtmayı başarabiliriz."

Yurt çapında yapılan işgali protesto mitingleri ve işgal güçlerine çekilen telgraflar, ahalinin şiddetli tepkisi hiçbir işe yaramadı. Fransızlar, Fransız üniforması giydirdikleri Ermeni asıllı askerlerle bölgeyi işgale başladılar. Fakat bu kuvvetlerin de yetmeyeceğini hesaplayarak yeni millî Ermeni alayları kurdular.^[26]

Fransızların Güneydoğu Anadolu'yu işgal edecekleri haberinin bölgede duyulması üzerine ülkenin pek çok yerinde olduğu gibi buralarda da halk, mitinglerle tepkilerini dile getirdi. Bu mitingler 15 Ekim 1919'da Maraş'ta, 25 Kasım 1919'da Ayntâb, 1-7-12 Kasım 1919 Urfa, 25-28 Ekim 1919 ve 11-15 Kasım 1919 tarihlerinde Mardin, 11-17 1919'da Elbistan, 28 Ekim 1919 Viranşehir, 3-15 Kasım Dersim, 28-29 Ekim Kilis, 30 Ekim 1919 ve 11 Kasım 1919 tarihlerinde Nusaybin, 12 Kasım 1919 Silvan, 4 Kasım 1919 Elaziz, 9 Kasım 1919 Çemişgezek, 2-15 Kasım Maden, 9 Kasım 1919 Çemişgezek, 2-15 Kasım 1919 Maden'de protesto mitingleri yapıldı.^[27] Yine Maraş'ta yapılan katliam Ayıntab, Urfa, Adana vilayetlerindeki Fransız memur ve askerlerinin Ermenilerle birlikte yaptıkları insanlık dışı hareketleri Diyarbakır'da da "Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" ve şehrin ileri gelenleri tarafından 20 Ocak 1920 tarihinde şiddetle potesto edildi.^[28]

Mustafa Kemal Paşa *Nutuk*'ta savaş cephelerinin durumunu şöyle anlatıyordu:

"Efendiler, Meclis'in açıldığı ilk günlerde, çeşitli cephelerin ne durumda olduklarını da hep birlikte bir defa daha hatırlayalım : İzmir Yunan Cephesi : Yüksek Heyetinizce de bilinmektedir ki, Yunanlılar İzmir'e çıktıkları zaman, orada, 17'nci Kolordu Komutanı olarak, karargâhıyla birlikte Nadir Paşa bulunuyordu. Kuvvet olarak, Yarbay Hurrem Bey komutasında 56'ncı Tümen'in iki alayı vardı. Bu kuvvet, özellikle, kolordu komutanının emriyle, düşmana karşı koydurulmaksızın, büyümlü hakaretler altında, Yunanlılara teslim edilmiştir. Bu tümenin bir alayı (172'nci alay) Ayvalık'ta bulunuyordu. Komutanı Yarbay Ali Bey (Afyonkarahisar Milletvekili Albay Ali Bey) idi. Yunan ordusu işgal alanını genişletirken, Ayvalık'a da asker çıkardı. Ali Bey, bu Yunan kuvvetine karşı 28 Mayıs 1919'da savaşa girişti. Bu tarihe kadar, Yunan birlikleri hiç bir yerde ateşle karşılık görmemişti. Aksine, bazı şehir ve kasabalar halkı korkutulmuş, İstanbul Hükûmeti'nin emirlerine uyararak idare âmirleri başta olmak üzere, Yunan birliklerini özel hey'etlerle

karşılamaşlardı. Ali Bey'in Ayvalık bölgesinde muharebe cephesi kurması üzerine, yavaş yavaş Soma'da, Akhisar'da, Salihli'de millî cepheler oluşmaya başlamıştı.”^[29]

1919 yılının 5 Haziranından başlayarak, Albay Kâzım Bey (Meclis Başkanı Kâzım Paşa hazretleri), Balıkesir'deki 61'inci Tümen'in komutasını, vekâleten üzerine almıştı. Daha sonra Ayvalık, Soma, Akhisar kesimlerini içine alan Kuzey Cephesi Komutanlığı'nı yaptı. Fuat Paşa'nın Batı Cephesi Komutanlığı'na tayin edilmesinden sonra, Kâzım Bey'e, Kuzey Kolordusu Komutanlığı makam ve yetkisi verildi. Aydın dolaylarında, İzmir'in işgalinden sonra, asker ve halktan bazı vatanseverler, Yunanlılara karşı savunma, halkı cesaretlendirme ve silâhlı millî teşkilat kurma gayretleriyle çalışıyorlardı. Bu arada İzmir'den adve kıyafet değiştirerek o bölgeye gitmiş olan Ce1â1 Bey (İzmir Milletvekili Ce1â1 Bey'dir)'in gayret ve fedakârlığı anılmaya değer. 15/16 Haziran 1919 gecesi, A1i Bey'in Ayvalık'tan gönderdiği kuvvetler, Bergama'daki Yunan işgal kuvvetlerini bir baskınla perişan etmişlerdi. Bu baskına, kısmen, Balıkesir ve Bandırma'dan gönderilen kuvvetler de katılmıştı. Bu olay üzerine, Yunanlılar, dağınık ve zayıf müfrezelerini geri çekip toplamak gereğini duydular. Bu arada Nazilli'yi de boşalttılar. Bu sebeple, Aydın'da hazırlıkta bulunurken, çevreden toplanan halk kuvvetleri bunları sıkıştırmaya başladı. Yunanlılarla halk arasında şiddetli bir çarpışma oldu. Sonunda, Yunanlılar, Aydın'ı da boşaltıp çekildiler.^[30]

Atatürk Fransızlarla yapılan görüşmeye Nutuk'ta şöyle yer vermiştir.

“a) Fransız birliklerine karşı doğrudan doğruya Adana bölgesinde Mersin, Tarsus, İslahiye bölgelerinde ve Silifke dolaylarında millî kuvvetler kurulmuş ve çok cesurca işe girişmişlerdi. Adana'nın doğu bölgesinde, Tufan Bey adıyla hareket eden Yüzbaşı Osman Bey 'in kahramanlıkları kayda değer. Millî müfrezeler, Mersin, Tarsus, Adana şehirlerinin girişlerine kadar sokulup hâkim oldular. Pozantı'da Fransızları kuşatarak geri çekilmeye mecbur ettiler.

b) Maraş'ta, Antep'te, Urfa'da önemli muharebe ve çarpışmalar oldu. Sonunda işgal kuvvetleri buradan çekilmeye mecbur edildiler. Bu başarıların kazanılmasında büyük rolleri olan Kılıç A1i ve Ali Saip Bey'lerin adlarını anmayı bir görev sayarım.

Fransız işgal bölgelerinde ve cephelerinde millî kuvvetler, her gün daha esaslı bir şekilde teşkilâtlanıyorlardı. Millî kuvvetler, ordu birlikleri ile desteklenmeye başlanmıştı. İşgal kuvvetleri, her tarafta sıkı ve şiddetli bir şekilde zorlanıyordu.

Efendiler, bu durum üzerine Fransızlar, 1920 Mayısından başlayarak bizimle temas ve görüşme imkânları aradılar. Önce Ankara'ya İstanbul'dan bir binbaşı ile bir sivil geldi. Bu şahıslar, İstanbul'dan önce Beyrut'a gitmişler. Eski Van Milletvekili Haydar Bey bunlara aracılık ediyordu. Bu buluşma ve görüşmelerimizden elle tutulur bir sonuç çıkmadı. Fakat Mayıs sonlarına doğru Suriye Fevkalade Komiseri adına hareket eden Mösyö Duquest adında bir zatın başkanlığında bir Fransız Hey eti Ankara'ya geldi. Bu hey'etle yirmi günlük bir ateşkes anlaşması yaptık. Bu geçici anlaşma ile biz, Adana bölgesinin boşaltılmasına bir başlangıç hazırlama hedefini güdüyorduk. Efendiler, bu Fransız hey'etiyle yaptığım yirmi günlük ateşkes anlaşması, Büyük Millet Meclisi'nde bazılarının

itirazlarına uğradı. Oysa, benim bu anlaşmayı kabul etmekle sağlamak istediğim yararlar şunlardı :

Önce, Adana bölge ve cephelerinde bulunan ve kısmen askerle de takviye edilen millî kuvvetleri, sükûnetle yeniden düzenlemek istiyordum. Millî kuvvetlerin bu çarpışma aralığında dağılabileceklerini de dikkate alarak, ateşkes tebliği yanında bazı tedbirlerin alınmasını da emrettim. Bundan başka, Efendiler, önemli saydığım siyasî bir yararlanmayı da hesaba katıyordum. Büyük Millet Meclisi ve Hükûmeti, daha İtilâf Devletleri'nce elbette ki tanınmamıştı. Aksine, memleket ve milletin kaderiyle ilgili konularda, İstanbul'da Ferit Paşa Hükûmeti ile ilişki ve işlemlerde bulunmakta idiler. Bu bakımdan, Fransızların İstanbul Hükûmeti'ni bir tarafa bırakıp Ankara'da bizimle görüşmeleri ve herhangi bir konuda uyuşmaları, o gün için sağlanması yararlı önemli siyasî bir nokta idi. Bu ateşkes görüşmesinde, millî sınırlarımız içinde olup da Fransızlar tarafından işgal altına alınmış bulunan bölgelerin tamamı ile boşaltılmasını açık ve kesin bir dille istedim. Fransız delegeleri, bu konuda yetki almak üzere Paris'e gitmek mecburiyetini ileri sürdüler. Yirmi günlük ateşkes anlaşması, bir bakıma daha esaslı bir anlaşma yapmak için yetki almaya zaman bırakmak gibi kabul edildi. Efendiler, bu görüşme ve konuşmalarımızdan bende uyanan izlenim, Fransızların Adana ve dolaylarını boşaltacakları merkezinde idi. Bu düşünce ve inancımı, Meclis'e ifade etmiştim. Gerçi Fransızlar, ateşkes süresi sona ermeden Zonguldak'ı işgal etmek suretiyle anlaşmanın yalnız Adana bölgesine ait olduğunu göstermek istemişlerse de, biz, bu hareketin ateşkesi hükümsüz bıraktığı sonucuna vardık. Fransızlarla anlaşmamız bir süre gecikti.”^[31]

Mustafa Kemal'in Nutuk'ta “Fransız işgal mıntıklarında ve cephelerinde millî kuvvetler, her gün daha esaslı bir surette taazzuv ediyorlardı (organize oluyorlardı). Millî kuvvetler, nizamiye kıtaatıyla de takviye olunmağa başlanmıştı. İşgal kuvvetleri, her taraftan sıkı ve şedit bir surette tazyik ediliyordu.” sözleriyle de ifade ettiği gibi millî kuvvetlerin “tazyik”leriyle köşeye sıkışan Fransızlar, Suriye'deki askerî hareketlerini daha kolay gerçekleştirmek için 1920 yılının Mayıs ayı başlarında TBMM Hükûmeti ile anlaşma yolları aramaya başlamışlardı. Yapılan temaslar sonucunda 30 Mayıs 1920 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere Türklerle Fransızlar arasında 20 günlük bir ateşkes imzalandı.

Fransızlar, Antep'te bulunan kuvvetlerinin bir kısmını Katma'ya çektikten sonra, dağınık hâlde bulunan III. Fransız Tümenini de harekete geçirerek, kuzeyden ve güneyden geliştirdikleri hücumla Suriye'deki işgal hareketini tamamlamak niyetindeydiler. Bundan sonra dikkatlerinin Antep ve Adana üzerinde yoğunlaşacağı tabii idi.^[32]

Ateşkesin bitmesi ile savaş yeniden başlarken TBMM Hükûmeti, Güney Cephesinde yeni bir düzenlemeye gitti. 27 Haziran 1920 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararı ile yeni kurulan Adana Cephesi Komutanlığına Kolordu Komutanı yetkisi ile Albay Selahattin Adil Bey atandı. Adana Cephesi, Mersin'den başlayarak Fırat Irmağı'nca uzanan Fransızlarla olan cepheyi içine almaktaydı. Bu cephe içerisinde bulunan sancak ve kazaların lojistik ve askerlik şubeleri de Adana Cephesi Komutanlığına verildi. Yine cephe içerisinde yer alan bölgelerde bulunan askeri birlikler ve millî kuvvetler Adana Cephesi buyruğuna gireceklerdi. ^[33] TBMM'nin 9 Kasım 1920 tarih ve 337 sayılı şifresi ile Adana Cephesi

Komutanlığı 2. Kolordu Komutanlığı adını almıştır. Adana, Antep, Urfa, Maraş ve Kilis Kuvayı Milliyesi de Adana Cephesi Komutanlığına yani 2. Kolordu'ya bağlandı. Artık bu cephede Fransızlarla mücadele tek elden yürütülecek; bölgede bulunan gerek düzenli askeri birlikler ve gerekse milis kuvvetler bir koordine içerisinde hareket edeceklerdi. 2. Kolordu Karargâhı, 27 Kasım 1920'de Antep'in 30 kilometre kadar kuzeyindeki Koçlu'ya nakledilmişti. ^[34]

Fransız işgali üzerine kurulan ve bu bölgedeki Millî Mücadeleyi tek elde toplayan Güney Cephesi, hukuken 20 Ekim 1921 Ankara Anlaşması ile kapandı. Atatürk bu Anlaşmanın yapılışını *Nutuk*'ta şöyle anlatmıştır.

“Efendiler, Sakarya muzafferiyetinden sonra, Batı ile olan müspet ve neticeli temas ve münasebetimizi, Ankara İtilâfnamesi teşkil eder. Bu İtilâfname, Ankara’da teşrinievvel (ekim) 1921 de imza edilmiştir. Bu hususta mücmel (toplu) bir fikir vermek için, kısa bir izahta bulunayım. “Muhtelif esbaptan dolayı, Suriye’den maada bu bahsettiğim vilâyetlerimizi tahtı işgalinde bulunduran Fransızların da, bizimle anlaşmağa mütemayil oldukları, anlaşılmakta idi. Gerçi, Bekir Sami Beyin Mösyö Biriyan’la yaptığı, Hükümet-i Milliyemizce gayrikabili kabul itilâfname, ret olunmuş idiyse de, ne Fransızlar ve ne de biz, idame-i muhasamata hahişker (çatışmaya devam hevesli) bulunmuyorduk. Bu sebeple tarafeyn yekdiğeriyle temas aramağa başladı. Fransa Hükümeti, Nüzzarı Sabıkadan (eski Bakanlardan) Mösyö Franklen Buyyonu, evvelâ gayri resmî olarak, Ankara’ya göndermişti. 9 Haziran 1921 tarihinde Ankara’ya muvasalat eden Mösyö Franklen Buyyon ile Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey ve Fevzi Paşa Hazretlerinin huzurlarıyla bizzat iki hafta kadar müzakeratta bulundum. “Ben, bizim için nokta-i hareketin, Misak-ı Millî muhteviyatı olduğu esasını vazettim. “Mösyö Franklen Buyyon, prensipler üzerinde münakaşa etmenin müşkülâtını dermeyan ederek, Sevr Muahedesinin bir emrivaki olarak mevcut olduğunu söyledikten sonra, Londra’da Bekir Sami Bey’le Mösyö Briyan’ın yaptıkları İtilâfnameyi esas ittihaz etmek ve bu İtilâfname muhteviyatının, Misak-ı Millîye muhalif olan noktaları üzerinde, münakaşada bulunmak münasip olacağı mütalaasını serdetti. Bu teklifin de haklı olduğunu teyiden, Londra’ya giden murahhaslarımızın Misak-ı Millîden bahsetmediklerini ve Misak-ı Millînin ve hareket-i millîyenin, değil Avrupa’da, henüz İstanbul’da bile takdir edilmemiş olduğunu zikretti. “Ben, verdiğim cevaplarda dedim ki: “Eski Osmanlı İmparatorluğundan yeni bir Türkiye vücuda gelmiştir. Bunu tanımak lâzımdır. Bu yeni Türkiye, her müstakil millet gibi hukukunu tanıtacaktır. Sevr Muahedesini Türk milleti için o kadar meş’um bir idam kararnamesidir ki, onun bir dost ağzından çıkmamasını talep ederiz. Bu mükâlememiz esnasında dahi Sevr Muahedesini telaffuz etmek istemem. Sevr Muahedesini, dimağından çıkarmayan milletlerle, itimat esasına müstenit muamelata girişemeyiz. Bizim nazarımızda böyle bir muahede yoktur. Londra’ya giden Heyet-i Murahhasımız Reisi, bundan bahsetmemiş ise verdiğimiz talimat ve salâhiyet dairesinde hareket etmemiş demektir. Hata irtikâp etmiştir. Bu hata yüzünden, Avrupa ve bilhassa Fransa efkârı umumîyesinde makûs tesirler hasıl olduğu görülüyor. Bekir Semi Beyin gittiği yoldan hareket edersek, biz de aynı veçhile hata etmiş oluruz. Avrupa’nın Misak-ı Millîden haberdar olmamasına imkân yoktur. Avrupa, Misak-ı Millî tabirini öğrenmemiş olabilir. Fakat senelerden beri kan döktüğümüzü gören Avrupa ve bütün dünya, şu kanlı mücadelâtın neden ileri geldiğini elbette düşünmektedirler.

Misak-ı Millî ve hareketi millîye hakkında İstanbul'un haberdar olmadığına dair beyanat, doğru değildir. İstanbul halkı, bütün Türk milleti gibi, harekât-ı millîyeye vâkıf ve onun taraftarıdır. Gayrivakıf ve aleyhtar görünen zevat ve tevabii, mahdut ve milletçe malumdur: "Franklen Buyyon, Bekir Sami Beyin talimat ve salâhiyeti haricinde hareket etmiş olduğuna dair olan beyanatım üzerine dediler ki, bundan bahsedebilir miyim? Beyanatımı isteği yerlere ilâm ve hikâyeye edebileceğini söyledim. Mösyö Franklen Buyyon, Bekir Sami Bey İtilâfnamesinden ayrılmamak için serdi mazeret ederken, Bekir Sami Beyin bir Misak-ı Millî olduğundan ve onun hududu haricine çıkamayacağından bahsetmediğini ve eğer bahsetseydi o zaman ona göre görüşülüp icabı gibi hareket olunabileceğini, fakat şimdi meselenin müşkül olduğunu tekrar etti. Efkârı umumiye; bu Türkler, murahhasları vasıtasıyla, bundan, niçin bahsetmemişler, şimdi, yeni yeni meseleler çıkarıyorlar diyeceklerdir. ^[35]

Nihayet, uzun müzakere ve münakaşalardan sora, Mösyö Franklen Buyyon, evvelâ Misak-ı Millîyi okuyup anladıktan sonra görüşmek üzere, müzakerenin tehirini (geciktirilmesini) teklif etti. Ondan sora Misak-ı Millînin maddeleri baştan nihayete kadar birer birer okunarak müzakere ve münakaşaya devam olundu. Efendiler, Mösyö Franklen Buyyon ile mühim ve tâli mesail üzerinde ünlerce ve günlerce müdavele-i efkârda bulduk. Netice olarak birbirimizi fikirleriyle, hisleriyle, meslekleriyle anlamak müyesser oldu zannederim. akat, Fransa Hükümetiyle Türk hükümeti millîyesi arasında, kafi itilâf noktaları tespit edilebilmek için biraz daha zamanın geçmesi zaruri oldu. eye intizar olunuyordu? ihtimal ki, Türk mevcudiyet-i millîyesinin Birinci e İkinci İnönü'den sonra daha büyücek bir eserle teyit edilmiş olmasına.... ilhakika, Mösyö Franklen Buyyonun kararı kafiye iktiran ettirip imza ylediği Ankara İtilâfnamesi, Sakarya Melhame-i Kübrasından 37 gün sonra, rzetmiş olduğum gibi, 20 Teşrinievvel 1921 de vücut bulmuş bir vesikadır. Bu İtilâfname ile, siyâsi iktisadî, askerî ilâ.... hiçbir hususta stiklâlimizden hiçbir şey feda etmeksizin eczayı vatanımızın kıymetli arçalarını işgâlden tahlis etmiş olduk. Bu İtilâfname ile âmal-i millîyemiz, ilk defa olarak düvel-i garbiyeden biri tarafından, asdik ve ifade edilmiş oldu.

Mösyö Franklen Buyyon; bundan sonra da birkaç kere Türkiye'ye gelmiş, Ankara'da ilk günlerde meyanemizde teessüs eden dostluk hissiyatını izhara vesile aramıştır. ^[36]

Suriye'deki Gelişmelerin Güney Cephesi ve Ankara Hükümeti Açısından Önemi

Samsun'a 19 Mayıs 1919 tarihinde kalabalık bir Paşa grubu ile çıkmış olan Mustafa Kemal Paşa, buradan başlattığı İstiklal Mücadelesinin ilk neticesini Güney Cephesi'nde almıştı. Ali Fuat Paşa, Sivas Kongresi'nden sonra Ankara'ya geldiğinde, Heyet-i Temsiliye'ye iki önemli teklifte bulundu. Bu tekliften birisi "Heyet-i Temsiliye"nin Ankara'ya gelmesi, diğeri işgal altında olan güneydeki Adana, Antep, Maraş ve Urfa'nın kurtarılması için hazırlıklara girişilmesi idi. Ali Fuat Paşa, bu konuda 3. Kolordu Kumandanı Miralay Çolak Sehattin Bey'le hazırlamış olduğu raporu Heyet-i Temsiliye'ye sundu. ^[37] Mustafa Kemal Paşa, Fransızlarla Ermenilerin Maraş'tan Antep'e yürüdükleri bilgisini aldıktan sonra, 12 Ekim 1919 tarihinde Kılıç Ali'yi Millî Kuvvetler teşkilatını kurmak üzere görevlendirdi.

Sivas Kongresi'nin ardından 2 Ekim 1919 tarihinde istifa eden Damat Ferit Paşa Hükûmeti'nden sonra kurulan Ali Rıza Paşa Hükûmeti'nin, Sivas Kongresi sonrasında 1 Kasım 1919 tarihinde Sivas'ta bulunan 3. Ordu Kumandanlığı'na gönderdiği bir telgrafta, *"...Pek aşikardır ki İtilâf devletlerinden herhangi birine karşı silâh kuvvetiyle bir muvaffakiyet istihsali düşünülemez..."* ifadesi, İstanbul Hükûmeti'nin Güney cephesinde Fransızlara karşı tutumunu ortaya koymaktaydı. Mustafa Kemal Paşa, 12 Kasım 1919 tarihinde cevabi telgrafında İtilaf Devletleri'ne karşı Türk halkının silahlı mücadele etmesinin gerekliliğini savunmaktadır. Telgrafta, Güney cephesinde Fransızların hoş tutulmasında kazancın ne olacağı konusuna akıl erdiremediklerini dile getiren Mustafa Kemal Paşa, bu düşüncenin ne kadar yanlış olduğuna *"Garp zihniyeti, tabasbus ve riyakârlığın hassaten zulüm ve itisafına uğradığı bir milletten çıktığını görürse, o milletin yaşamak hakkı olmadığına, zelil, hakir, duygusuz bulunduğuna hükmeder ve haince maksadlarını tatbik bir beis görmez..."* şeklinde sert bir ifadeyle karşılık vermektedir. [\[38\]](#)

Heyet-i Temsiliye, Güney cephesi için planlama ve mücadele verme gayreti içerisinde iken bölgede tutunamayan Fransızlar ise barış arayışlarının ilk işaretini vermeye başladı. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 29 Mayıs 1920 tarihinde yapılan gizli oturumda Mustafa Kemal Paşa, Anadolu'nun güneyinde Türklere karşı tutunamayan Fransa'nın Ankara Hükûmeti ile anlaşmak istemesinin temel sebebini, en azından Suriye'deki menfaatlerini koruyabilmek olarak açıkladı.

Fransızların Suriye Yüksek Komiseri olan Mösyö George Picot, 8 Aralık 1919 tarihinde Sivas'ta Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa ile yaptığı görüşmede pek yakında Türk millî siyasetine taraftar olacağını bildirmiştir. Bu görüşmede; Maraş, Antep ve Adana'da Türk millî kuvvetleri tarafından Fransız birliklerinin çok sıkıştırıldığı hususunda çok fazla vurgu yapan Picot, kendi kuvvetlerine karşı taarruza geçmekten vazgeçmelerini rica etti. Bu görüşmenin 1919 yılı Kasım ayında gerçekleştiğini açıklayan Falih Fıfki Atay, görüşmenin içeriğini Fransızların Ermenileri buradan çekecekleri, halka eziyet etmeyecekleri, Türk tarafının da Fransızları rahat bırakacakları şeklinde açıklamaktadır. Ayrıca, İngilizlerin bu sözde yakınlaşmayı bile içlerine sindiremedikleri gerçeğini de Atay burada dile getiriyor. Bu bilgiler ışığında görüşmenin zemini, sağlıklı bir uzlaşmayı bulmaktan ziyade, sadece bir temas gerçekleştirmektir. Güney cephesinde Fransızların kendi zafiyetini dile getirmeye başlaması, daha sonra Anadolu'da işgalci konumunda olan İtilaf Devletleri arasında yapılacak barış anlaşmasının yolunu açacaktı. [\[39\]](#)

Sivas'tan hareket eden Heyet-i Temsiliye, Kayseri yoluyla Ankara'ya 27 Aralık 1919 tarihinde geldi. İstanbul'da Meclis-i Mebusan'ın açılmadan önce Ankara'da mebuslar ile yapılan toplantıda; 30 Ekim 1918 tarihinde Türk kuvvetlerinin elinde muhafaza ettiği sınırlar, Türk milli hududu olarak kabul edildi. Bu alınan karara göre; güney sınırı, İskenderun-Antalya-Halep (hariç)-Katma-Cerablus-Deyrizor-Musul-Kerkük-Süleymaniye hattı şeklinde tespiti yapıldı.^[40]

Güneyde sınır belirleme müzakereleri sonrasında Mustafa Kemal Paşa'nın istihbarat raporlarını gören Yüzbaşı Selahattin Bey'in, hatıralarında aktardığı bu kayıtlardan bölgede geçen çetin muharebeleri öğrenmek mümkündür. 26 Ocak 1920 tarihli raporda; Fransızların 1.770 kişiyle Toprakkale'de, 270 kişiyle Katma'da, 600 kişiyle Kilis'te, 1.200 kişiyle Antep'te, 1.200 kişiyle Maraş'ta bulunduğu, 21 Ocak 1920'de ilk silahın patladığı, 3. ve 20. Kolorduların Maraş halkına yardıma geçecekleri bilgisi yer alıyordu. 30 Ocak 1920 tarihli raporda; 28 Ocak 1920 günü Maraşlıların şehri ele geçirdikleri, Fransızların Ermeni komitaları ve generalleriyle Amerikan kolejine sığındıkları kayıtlı idi. 31 Ocak 1920 tarihli raporda; kiliselere sığınan Fransızların huruç hareketine geçmek istediklerini, ama başarıya ulaşamadıkları yazılıydı. 11 Şubat 1920'de Maraş'tan firara çalışan Fransızların, İslahiye yolu üzerindeki "Belpınar"da elliden fazla ölü bırakarak Maraş'taki Ermeni komitacılarına teslim oldukları rapordaki bilgiler arasındadır. 11 Şubat 1920 tarihli raporda; Antep'e gelmekte olan bir düşman kuvvetinin Anteplilerle çarpışmaya girdiği anlaşılıyordu. Demek ki Ayvalık'ta silah patlamasından sekiz ay sonra Antep'te mücadele başlamıştı. Mustafa Kemal Paşa'nın istihbarat raporları, Güneydoğu Anadolu'nun düşmana baş kaldırdığını bildiriyordu.^[41]

Türkiye Büyük Meclisi'nin 23 Nisan 1920 tarihinde açılmasından hemen sonra Güney cephesinde Fransızlara karşı Adana, Mersin, Tarsus, İslahiye, Silifke mıntıklarında milli kuvvetler oluşturuldu. Adana'nın doğusunda Tufan Bey takma adıyla Yüzbaşı Osman Bey, milli müfrezeler kurarak Mersin, Tarsus, Adana şehirlerinin girişine kadar hâkimiyetini kurdu, Pozantı'da ise Fransızları geri çekilmeye mecbur bıraktı. Kilikya'nın diğer kısmında da Topçu Binbaşı Kemal Bey millî teşkilatlanmayı ve mücadeleyi sağladı. Maraş, Antep ve Urfa civarında Kılıç Ali ve Ali Saip Beyler, işgal kuvvetlerinin buralardan çekilmesinde büyük başarı kazandılar. Maraş, Antep civarında Kılıç Ali Bey tarafından millî teşkilat kuruldu. Bölgedeki askerlerin ve halkın büyük direnişi neticesinde 1920 yılı Mayıs ayında Fransızlar Ankara Hükümeti ile müzakere arayışına geçtiler.^[42] Fransız gazeteleri bu günlerde Fransızların Kilikya'da müşkül durumda olduklarını açıkça yazmaktan çekinmediler. Güney cephesinde bu mücadele karşısında Fransızlar, 1920 yılı Temmuz ayı başlarında Arapboğazı'nda önemli miktarda erzak ve cephe bıraktılar ve İslahiye'yi tahliye ettiler. Fransız işgali altında bulunan Adana-Tarsus arasındaki Yenice isyasyonuna Türk kuvvetleri 1920 yılı Temmuz ayı başlarından baskın yaparak burayı işgalden kurtarmış, iki zabıt ile 26 düşman askeri esir alındı.^[43]

Fransa'nın Kilikya özlemi ile başlayan Adana, Urfa, Maraş, Kilis, Antep işgalleri üzerine TBMM tarafından Güney Cephesi veya Kilikya Cephesi adı verilen cephe açılmıştı. Güney Cephesi, Cenup Cephesi, Fransız Cephesi veya Kilikya Cephesi (Fransızca: La campagne de Cilicie); 1.Dünya Savaşı'nın ardından Fransız kuvvetleri ve beraberindeki Ermeni Lejyonu ile TBMM idaresindeki Kuvvayı Milliye arasında gerçekleşen muharebelerden meydana gelen cephe. Fransa, Sykes-Picot Anlaşması ve ardından Ermeniler ile imzalanan antlaşma ile kendisine düşen toprakları işgali ile kurulan cephe, 20 Ekim 1921 tarihli Ankara Anlaşması ile kapanmıştır.^[44]

DİPNOTLAR

[1] *Türk İstiklal Harbi IV.'ncü Cilt Güney Cephesi*, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2009, s. 13-14.

[2] Bu kişiler Malatya'ya giderek burada Mutasarrıf ve Belediye Başkanı tarafından karşılanmıştır. Malatya Mutasarrıfı Bedirhani Aşireti mensubu Halil isimli kişidir. Bu gezinin amacının Kürt ve Ermeni nüfusunu tespit etmek olduğu anlaşılmıştır. Bu kişiler, bu suretle sözde Kürt ve Ermeni nüfusunun çokluğunu ileri sürerek iddialarını ispat etmek istemişlerdir. Bu kişiler aynı zamanda Elazığ Valisi Ali Galip ile de birleşerek Mustafa Kemal Paşa'yı tutuklama planları yapmışlardır. Ali Galip, İstanbul hükümeti ve Padişah tarafından Mustafa Kemal Paşa'yı tutuklamak için özel olarak gönderilmiştir. *Türk İstiklal Harbi*, s. 14-15.

[3] Yaşar Akbıyık, XX. Yüzyılın Başlarında Orta Doğu'da Fransız, İngiliz Rekabeti ve Türkiye, *Milli Kültür*, Sayı 66, Eylül 1989, s. 21.

[4] Güneydoğu Anadolu'daki durumun kendi aleyhine olduğunu anlayan İngilizler, gelişmeleri kendi lehlerine çevirmek, Osmanlı Devleti'ne son darbeyi vurmak amacıyla Türk, Kürt ayrılığını yaratarak halkı birbirine düşürmeye çalışıyordu. Bu amaçla 1919

yılında Binbaşı Edward Noel'i bölgeye gönderdiler. 7 Nisan 1919'da Musul'dan hareket eden Noel 12 Nisan'da Nusaybin'e ulaşmıştı. Ancak Noel, Nusaybin halkının ayrılık peşinde olmadığını anlamıştı. Bunun sebeplerinden birisi bölge halkının yabancı egemenliğini istememesi ve işgale karşı olmasıydı. Halkın gözünde Ermeni ve İngiliz aynı olup birbirinden farklı değildi. Nitekim Binbaşı Edward Noel'in görüştüğü aşiret reisleri kanlarının son damlasına kadar işgalcilere karşı savaşacaklarını söylemişti.

Noel ilk izlenimlerinde bölücülüğün bölgede tabanı olmadığını, dini ve idari yönden devlete bağlı olan halkın, ayrılık düşüncesi içinde olmadıklarını ifade etmişti. İngilizlerin Ermeni yanlısı tavırlarının ve Ermeni tehdidinin bölge halkının milli bilincinin uyanmasında önemli rolü olmuştu. İngilizler işgalci güç olarak tepki görüyordu. İzmir'in Yunanlılarca işgali Güneydoğu Anadolu'daki gelişmelerin yeni bir boyut kazanmasını sağlamış ve yöre halkının Batı Anadolu'da olduğu gibi kendi bölgelerinin de işgalci Batılı bir devletin egemenliği altına alınacağı kuşklarını artırmıştı. Gelişmeler karşısında halk işgale karşı mücadele kararı almış ve Osmanlı Devleti'nden destek istemişti. Mim Kemal Öke, *İngiltere'nin Güneydoğu Anadolu Siyaseti ve Binbaşı E. W. C. Noel'in Faaliyetleri (1919)*, Ankara, 1988, s. 29.

[5] Mim Kemal Öke, *İngiltere'nin Güneydoğu Anadolu Siyaseti ve Binbaşı E. W. C. Noel'in Faaliyetleri (1919)*, [TKAE Yayınları](#), Ankara, 1988, s. 82.

[6] Prof. Dr. Yaşar Akbıyık, *a.g.e.*, s. 6.

[7] Kemal Çelik, *Millî Mücadele'de Adana ve Havalisi (1918-1922)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları: XVI. Dizi- 82, Ankara, 1999, s. 108.

[8] *Türk İstiklal Harbi IV.'ncü Cilt Güney Cephesi*, s. 62.

[9] ATESE Arşivi, Kls. 6, Dosya No : 91, Ekler Bölümü, Ek-1.

[10] Sina Akşin, *Kurtuluş Savaşı'nda ve Lozan'da İngiltere ve Fransa ile İlişkiler*, 50. Yılına Armağan, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını: 563, İstanbul, 1978, s. 58; Prof. Dr. Yaşar Akbıyık, *Millî Mücadele'de Güney Cephesi*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 1999, s. 8.

[11] Öğr. Gör. Fahri Kılıç, "Millî Mücadelede Güney Cephesinde Elbistan", I. Kahramanmaraş Sempozyumu, Kahramanmaraş Belediyesi Yayını, Kahramanmaraş, 2004, s. 683.

[12] Yard. Doç. Dr. Ayhan Öztürk, "Millî Mücadelede Gaziantep", *Tarih Tarih Dergisi*, www.tarihtarih.com.

[13] Öztürk, *a.g.m.*, s. 2.

[14] Kurmay Yarbay Kolonel Abadi, *Türk Verdünü Antep'in Dört Muharasası*, Gaziantep Kültür Derneği Yayınları: 14, Gaziantep, 1959, s. 17-18.

- [15] Prof. Dr. Şerife Yorulmaz, “Çukurova’da Kuva-yı Milliye Yapılanmasının Temel Özellikleri”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 35-36, Mayıs-Kasım 2005, s. 352.
- [16] Tutsak, *a.g.m.*, s. 194.
- [17] Çelik, *a.g.e.*, s. 108-109.
- [18] Çelik, *a.g.e.*, s. 110- 111.
- [19] Güztoklusu, *a.g.e.*, s. 107-108.
- [20] Çelik, *a.g.e.*, s. 115.
- [21] Nurettin Peker, *1918-1923 İstiklâl Savaşının Vesika ve Resimleri: İnönü, Sakarya, Dumlupınar Zaferlerini Sağlayan İnebolu-Kastamonu ve Havalisi Deniz ve Kara Harekâtı ve Hatıralar*, Gün Basımevi, 1955, s. 108.
- [22] Çelik, *a.g.e.*, s. 115-116.
- [23] Dr. Selahattin Tansel, *Mondros’tan Mudanya’ya Kadar*, Cilt : II, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1991, s. 198.
- [24] Çelik, *a.g.e.*, s. 116.
- [25] *Türk İstiklâl Harbi*, Cilt : I, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2009, s. 51.
- [26] Mehmet Şahingöz, “Millî Mücadele Esnasında Yapılan Birlik Mitingleri, *ATAM Dergisi*. Cilt: XI, Sayı: 32, Temmuz 1995, s. 422-423
- [27] Şahingöz *a.g.m*, s. 424.
- [28] Şahingöz, *a.g.m*, s. 425.
- [29] Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk-Söylev*, Cilt : II, TTK Yayınları, Ankara, 2010, s. 777.
- [30] Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk-Söylev*, Cilt : II, TTK Yayınları, Ankara, 2010, s. 595.
- [31] Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk-Söylev*, Cilt : II, TTK Yayınları, Ankara, 2010, s. 777-829.
- [32] Doç. Dr. M. Derviş Kılınçkaya, *Osmanlı Yönetimindeki Topraklarda Arap Milliyetçiliğinin Doğuşu ve Suriye*, ATAM Yayınları, 2. bs., Ankara, 2008, s. 185-186.
- [33] Mustafa Onar, *Atatürk’ün Kurtuluş Savaşı Yazışmaları II*, Cilt II, Kültür Bakanlığı Yayınları: 1732, Ankara, 1995, s. 160-161.

[34] Dr. Ahmet Avanas, "Mütareke Başlarında 2. Ordu'nun Konya'ya Nakli ve Ortaya Çıkan Sorunlar", *ATAM dergisi*, Cilt: VIII, Sayı: 23, Mart 1992, s. 45.

[35] Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk-Söylev*, Cilt : II, TTK Yayınları, Ankara, 2010, s. 443-447.

[36] *Nutuk*, s. 443-447.

[37] Tutsak, *a.g.e.*, s. 196.

[38] Bıyıklıoğlu, *age*, s. 67-68.

[39] Tutsak, *a.g.e.*, s. 198.

[40] Tutsak, *a.g.m.*, s. 193-218.

[41] Tutsak, *a.g.m.*, s. 196-198

[42] Kemal Atatürk, *Nutuk*, Cilt : II, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü Yayınları, İstanbul 1982, s. 453.

[43] Tutsak, *a.g.m.*, s. 197.

[44] Ahmet Mumcu, "*Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi*", İnkılâp Yayınevi, İstanbul, 1984, s. 80.

Nevin BALTA

Gaziantep 1968, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Bölümü (1988) mezunu. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Master Programını 1992'de tamamladı. Türk Dil Kurumunun açtığı sınavı kazanarak Uzman Yardımcılığı kadrosuyla 1989'da işe başladı. 3 yıl sonra Uzman kadrosuna atandı. TDK'de Kişi Adları Sözlüğü Çalışma Grubunda ve Dil Bilimi ve Dil Bilgisi Kolundaki çalışmalara katıldı. Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, Türk Dili Araştırmalar Yıllığı Belleten dergilerinin yayına hazırlanmasında görev aldı. Çeşitli gazete ve dergilerde; yer adları, dil, edebiyat, basın tarihi ve folklor konulu yazıları yayımlanmaktadır. Hâlen Türk Dil Kurumunda Uzman olarak görev yapmaktadır. Eserleri: • Türk Dış Politikası-Milliyetten Yansımalar, Lazet Ofset Yayınları, 2005. • Düşünce Okyanusu Mevlana, Kanguru Yayınları, 2. baskı, Ankara 2008. • Gaziantep Yer Adları Üzerine Bir İnceleme, Gaziantep Valiliği-İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Ortak Yayını, Gaziantep, 2010. • Anadolu Kadın Başlıkları, Alter Yayıncılık, 2014. • Antep-Halep-Şam Üçgeninde Kuvayı Milliye (Baskı aşamasında). • E-Posta: NevinBalta@hotmail.com

[status draft]

[nogallery]

[geotag on]

[publicize off|twitter|facebook]

[category araştırma]

[tags TARİH, Nevin BALTA, Antep]